

Gumenuk N.

PHILOSOPHICAL AND PSYCHOLOGICAL CONTENT OF PERSONAL READINESS OF THE TEACHER TO PROFESSIONAL ACTIVITY

The article is devoted to the problem of personal readiness of the teacher to professional activity. Highlights the key characteristics of personal readiness of the teacher to professional activity (neuropsychological stability, consciousness, self-control, motor and physical activity, cognitive processes, communication abilities, skills, motivation, values, spiritual orientation, interests).

The main emphasis is shifting to the importance of taking into account the teacher's ability to perform functional duties in different conditions.

Key words: personal readiness personal readiness of the teacher, professional activity.

Подано до редакції 11.04.2017.

УДК 37.082:005.1:171:177

© 2017

Задорожна-Княгницька Л.В.

УПРАВЛІНЬСЬКА ДЕОНТОЛОГІЯ У СФЕРІ ОСВІТИ: НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС

У статті обґрунтовано необхідність виділення управлінської деонтології в окрему галузь етичного знання. Дано визначення управлінської деонтології як прикладної науки та, одночасно, міждисциплінарної галузі знань, що вивчає особливості формування та механізми функціонування принципів і морально-етичних норм у сфері управління освітнім закладом, відіграє роль регулятора професійної поведінки керівника в його управлінській діяльності. Обґрунтовано категоріальний апарат управлінської деонтології.

Ключові слова: управлінська деонтологія, керівник навчального закладу, етична наука, міждисциплінарна галузь знань, деонтологічні категорії.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У межах реформування сучасної освіти, з наданням навчальним закладам автономії, делегуванням адміністративних та навчально-методичних повноважень на рівень закладу освіти, докорінного перегляду ролі педагога як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, змінюється роль керівника навчального закладу як менеджера та морального лідера. Зміст його професійної відповідальності конкретизується у вимогах, обумовлених низкою нормативних документів: Національною доктриною розвитку освіти (2003); Законами України «Про інноваційну діяльність» (2002), «Про освіту» (2016), «Про загальну середню освіту» (2016); Указом президента України № 1013/2005 від 04.07.2005 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні»; Наказами МОН № 45 від 05.02.01 р. «Про затвердження Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу», №553 від 24.07.2001 р. «Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів», №284 від 29.04.2002 р. «Про затвердження Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу», № 99 від 14.02.2005 р. «Про затвердження Орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів», № 665 від 01.06.2013 р. «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» та ін.

Особливої значущості проблема відповідальності керівника навчального закладу набуває в контексті боротьби з корупцією у сфері освіти. У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 рр.» (2014) підкреслюється, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави. Розділ VI Закону вміщує правила етичної поведінки до посадових осіб, що базуються на кодексах чи стандартах професійної етики та передбачають неухильне додержання вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки, політичну нейтральність, неупередженість, компетентність та ефективність, нерозголошення інформації, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень.

В Україні корупційна практика в галузі освіти включає хабарі й незаконну плату за іспити, академічне шахрайство, затримання зарплат учителів, просування по службі й призначення на посади на основі особистих переваг, стягування з учнів плати за «репетиторство» з метою вивчення програми для складання обов'язкових іспитів, яка повинна вивчатися в класі, незаконні закупівлі підручників, укладання корупційних контрактів тощо.

Зазначені прояви поведінки керівника навчального закладу несумісні з завданнями, висунутими перед педагогічною спільнотою «Концептуальними засадами реформування середньої освіти (Концепція нової української школи)», де зазначається необхідність докорінної реформи, яка перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, конкурентоспроможності й економічного розвитку України. У Концепції акцентовано увагу на плеканні української ідентичності й вихованні відповідальності за себе, за розвиток і добробут країни та всього людства; створенні освітнього середовища, в межах якого реалізовуватиметься модель взаємин між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасниками освітнього процесу

на основі поваги та діалогу. Вирішення зазначених завдань неможливе поза контекстом управлінської деонтології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Розкриваючи необхідність розробки теорії управлінської деонтології як науки, ми спиталися на соціально-філософське обґрунтування сутності й сенсу управління у сфері освіти, подане у наукових працях В.П. Андрущенко, Ю.В. Бех, Л.І. Даниленко та Н.М. Островерхової, І.П. Жерносека, І.А. Зязюна, В.В. Крижка, Л.І. Лікарчука, В.Е. Луначека, О.І. Мармази, В.О. Огнев'юка та ін., які розглядають його у взаємозв'язку з демократизацією управління та зміцненням домінант виховного процесу (патріотизмом, моральністю, особистою відповідальністю, усвідомленням особистої цінності й цінності людей, освоєнням і сприйманням духовної спадщини свого народу та інших народів світу тощо). Науковці, зокрема акцентують увагу на світоглядно-ідеологічному вимірі менеджменту освіти, що базується на надзвичайно розвиненій здатності особистості до самоорганізації та соціальної відповідальності перед собою та суспільством і є найбільш потужним інструментом коеволюції людини і суспільства у ХХІ ст.

Сучасні науковці зазначають некоректність розгляду управлінської діяльності керівника навчального закладу поза контекстом аксіології, етики й деонтології, що передбачає зміну парадигми управління освітою в цілому та освітнім закладом зокрема, основою якого має стати «людиноцентризм» (В.Г. Кремень). Визначення фундаментального значення цих наук для професійної діяльності керівника освітнього закладу дає можливість відійти від традиційного адміністрування, заснованого на досягненні мети управління за будь-яку ціну, актуалізувати деонтологічну складову управлінської діяльності через реалізацію керівником на практиці категорій обов'язку, відповідальності, справедливості, авторитету.

Питання ефективної управлінської діяльності керівника навчального закладу розглядалися в наступних контекстах: формування готовності до управлінської діяльності (Л.С. Возняк); управління навчальним закладом як менеджмент (В.М. Яценко), Г.А. Дмитренко); внутрішкільне управління (С.М. Хриков); модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності (Л.І. Даниленко); психологія управління навчальними закладами (Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський, Л.Е. Орбан-Лембрик); творчість в управлінні школою (В.І. Загвязинський, С.А. Гільманов); підвищення професіоналізму управлінської діяльності (Н.А. Сорочан), удосконалення професійної діяльності керівника навчального закладу (В.Ю. Кричевський); формування та розвиток професійної майстерності керівника освіти (А.О. Деркач); демократизація та гуманізація управління навчальним закладом (В.М. Бегей). Проте сучасній науці бракує досліджень, в яких би акцентувалась увага на деонтологічному аспекті управління у сфері освіти, розроблялась теорія управлінської деонтології.

Формулювання цілей статті... Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад управлінської деонтології як науки та міждисциплінарної галузі знань, що вивчає особливості формування і механізми функціонування принципів та морально-етичних норм у сфері управління освітнім закладом.

Виклад основного матеріалу дослідження... Термін «деонтологія» було введено до наукового обігу англійським філософом та правознавцем Дж. Бентамом. В авторській праці «Деонтологія або наука про мораль (Deontology, or The Science of Morality)» (1834) він обстоював мораль як засіб забезпечення «найбільшого щастя для найбільшої кількості людей». Як прихильник теорії утилітаризму (utilitas – корисний), філософ наполягав на необхідності оцінки кожної дії людини з позиції тієї користі, яку вона приносить суспільству.

Сьогодні обґрунтування концептуальних засад деонтології як форми суспільного буття є однією з багатоаспектних проблем сучасності, оскільки характеризується багатоманітністю змісту й підходів. Використання терміну «деонтологія» у багатьох галузях наукового знання зумовило існування в словниках певного спектра його тлумачень, незважаючи на те, що більшість з них визначають походження означеного поняття від «грец. δέοντος (deon) – обов'язок (необхідне) і λόγος (logos) – вчення, слово» [10].

У «Філософському словнику» за ред. І.Т. Фролова (2001) дано визначення деонтології як розділу етичної теорії, «в якій розглядаються проблеми обов'язку, моральних вимог та нормативів і взагалі належного як специфічної для моральності форми виявлення соціальної необхідності» [11, с. 112]. «Новітній філософський словник» (2009 р.) висвітлює означений термін, як «концепцію, розділ етичної теорії, в якому розглядаються питання, пов'язані з поняттям обов'язку» [7].

Загальним компонентом наведених визначень є вимога належного виконання особистістю обов'язку, відповідність її поведінки ustalеним моральним нормам. Таке розуміння деонтології актуалізує розробку проблем її громадянської та професійної поведінки. Не випадково соціальні потреби в узгодженні поведінки й діяльності представників професійних груп зі специфічними нормами професійного обов'язку і належної поведінки у сфері конкретної праці обумовили формування професійної деонтології. Її принципи та норми знайшли своє відображення у професійних кодексах представників різних спеціальностей, пов'язаних із міжособистісною взаємодією (журналістів, юристів, соціальних працівників, дефектологів, психологів, лікарів, педагогів). Однак місце професійної деонтології в сучасній системі наукового знання ще остаточно не визначене, про що свідчить аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Вона визначається науковцями як:

—система етичних знань про моральні, професійні та юридичні обов'язки і правила поведінки фахівців по відношенню до людини, які знаходяться у сфері виробничих і соціальних стосунків цих фахівців (Ю.О. Кусий);

—розділ етики, що розглядає проблеми обов'язку, сферу належного, всі форми моральних вимог та їхнє співвідношення (С.У. Гончаренко, І.Т. Фролов);

—наука про професійну поведінку (А.С. Белкін, Г.М. Кертаєва, М.Г. Комлев);

—прикладний розділ професійної етики, що розглядає проблеми професійного обов'язку, вимог, нормативів повинності й належної поведінки в системах відносин: професіонал-фахівець і об'єкт його діяльності, фахівець і суспільство, фахівець і громадяни, фахівець і його ставлення до самого себе, (М.П. Васильєва).

Так само не існує єдиного визначення деонтології в контексті конкретної професійної галузі. Зокрема, юридична деонтологія визначається науковцями, як:

—наука про внутрішній імператив службового обов'язку, який створює передумови та мотиви вибору юристом норм поведінки у практичній діяльності, про формування власних норм для кожної ситуації зокрема (С.С. Сливка);

—галузь юридичної науки, що узагальнює систему знань про мудрість спілкування та мистецтво прийняття вірного рішення у юридичній практиці, тобто наука про пошук атмосфери досягнення необхідного, істинного результату у спілкуванні юриста як з колегами, так і з тими, кому він надає свої професійні послуги та кого повинен обслуговувати правовими засобами в процесі реалізації ними свого правового статусу (В.М. Горшеньов);

—система загальних знань про юридичні науки та юридичну практику, вимоги до професійних та особистих якостей юриста, про формування цих якостей (О.В. Шмоткін);

—наука про застосування загальних норм моралі в специфічних умовах діяльності юристів-професіоналів (М.К. Подберезський, О.Ф. Скакун);

—частина правознавства, яка інтегрує принципи правового й морального регулювання професійної юридичної діяльності, з акцентом на службовий обов'язок юриста, з урахуванням специфіки конкретної юридичної спеціальності, практична реалізація якої вимагає об'єктивно належного рівня знань, умінь і навичок професіонала, людини, громадянина (Г.О. Цифра).

Характерною особливістю визначень професійної деонтології у сфері юриспруденції є заперечення дослідниками її належності до етики: вона розглядається або як самостійна наука, або як галузь юридичної науки.

Медична деонтологія визначається науковцями, як: вчення про обов'язок лікаря, медичного персоналу (П.С. Назар, Ю.Г. Віленський, О.А. Грандо); наука про належне виконання професійних обов'язків медичними працівниками (В.І. Чебан); сукупність етичних норм виконання медпрацівниками своїх професійних обов'язків (І.Д. Спіріна, І.С. Вітенко).

О.М. Ковальова, Н.А. Сафаргаліна-Корнілова, Н.М. Герасимчук акцентують увагу на міждисциплінарності деонтологічного знання, вважаючи медичну деонтологію суміжною дисципліною між етикою і медициною, галуззю медичної етики, що має свою специфіку, яка виявляється в забезпеченні оптимальної якості та результату роботи медичного працівника з відновлення і збереження здоров'я людей [4, с. 6].

Науковці, які висвітлюють проблеми педагогічної деонтології, так само не одноставні у визначенні її статусу. К.М. Левитан, І.Й. Старовойт, Г.М. Кертаєва тяжіють до її розгляду як науки про професійну поведінку педагогічного працівника, комплекс етичних, правових принципів і правил педагога, що відповідають чесному, добропорядному виконанню ним свого професійного обов'язку [3; 5; 8]. Як складову педагогіки, педагогічну деонтологію розглядає М.П. Васильєва [2, с.88] та М.М. Фіцула [9].

На міждисциплінарному змісті професійної деонтології акцентують увагу О.Д. Мінаков та Н.А. Фадюшина, які зазначають, що для чіткого визначення поняття деонтології недостатньо розглянути категорії «етики», «моралі», та «людяності» [6, с.19]. З огляду на міждисциплінарність, поняття «деонтологія» розуміється І.Й. Старовойт, як «жива онтологія, онтологія в дії: з почуття обов'язку, його ступеню, впливають певні особисті норми, які характеризуються високою якістю» [8, с. 310].

Отже, переважна більшість науковців схильна до визначення професійної деонтології не як суто етичної науки, — її змістове поле аналізується у межах окремої взаємодії етики й галузевих наук (юриспруденції, журналістики, медицини, екології, психології, педагогіки тощо). З нашої точки зору, ще ширшими міждисциплінарними зв'язками вирізняється управлінська деонтологія. Її виділення, як окремого напрямку професійної деонтології, детерміноване специфікою управлінської моралі, особливості прояву етичних категорій у сфері управлінської діяльності як професійної.

Зазначений феномен полягає у його полідисциплінарній змістовій наповненості, що не може розглядатися поза контекстом етики, аксіології, психології, теорії управління, соціології. Така широка міждисциплінарна наповненість управлінської деонтології обумовлює необхідність її методологічного обґрунтування.

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців з питань професійної деонтології дозволив сформулювати комплекс базових для теоретико-методологічного обґрунтування управлінської деонтології положень:

1. Управлінська деонтологія має всі ознаки науки: вона являє собою систему достовірних, найбільш суттєвих знань; є галуззю людської діяльності, складним соціальним інститутом, який сформувався у процесі розподілу праці; має свій об'єкт (управлінська діяльність) та предмет (поведінка керівника в межах його професійної діяльності, що має відповідати системі принципів, норм, вимог управлінської моралі). Однак вона частково використовує категоріальний апарат етики, що не дозволяє характеризувати її як «чисту» науку.

2. Принциповим питанням виокремлення управлінської деонтології в окрему галузь наукового знання є розкриття її зв'язків з етикою. У зазначеному контексті найбільш вагомим постає не визначення сутності етичної науки взагалі, а її прикладної складової – професійної етики як сукупності морально-етичних настанов та ціннісних орієнтацій, що визначають систему норм та цінностей, які регулюють взаємини людей в тій чи іншій сфері професійної діяльності.

Аналізуючи етичну проблематику сфери професійної діяльності, В.П. Бралатан, Л.В. Гуцало, Н.Г. Здирко акцентують увагу на відображенні в ній двох аспектів – духовного та практичного. Духовний аспект професійної діяльності розкривається в загальних положеннях етики як науки про мораль, що об'єктивно детермінована і виступає необхідною умовою самоорганізації суспільних індивідів. Практичний аспект професійної діяльності відображається через конкретні моральні вимоги до представників визначеної професії. Особливої значущості вони набувають у тих сферах професійної діяльності, де виникають моральні колізії, що тягнуть за собою зміну субординації моральних вимог [1, с. 20].

Однак мораль, яка є предметом вивчення етики не створює сама норми, принципи та правила поведінки людини, а лише вивчає, теоретично узагальнює, систематизує та обґрунтовує єдині моральні норми, цінності й ідеали, розкриває сутність обов'язку (зокрема професійного). Тому етичні положення виступають як ідеальне відображення моральності, а не її практичне втілення. Формуванням моральних норм, цінностей, вимог до професійної діяльності належить до сфери професійної етики, а їх усвідомлення працівником та реалізація на практиці – деонтології. Деонтологія вибудовує чіткі морально-етичні орієнтири імперативного характеру щодо реалізації професійного обов'язку. Формування деонтології зумовило трансформацію етики з «моралі доброзичливої поведінки до моралі норм, що фіксують належну поведінку».

Отже професійна етика є основою деонтології, що переводить дотримання моральних норм у практичну площину, розглядає поведінку у професійній діяльності через поняття повинності, належного ставлення фахівця до учасників виробничого процесу, до професійної праці. При цьому професійна поведінка (у нашому випадку керівника навчального закладу) розглядається відповідно до його моральних цінностей та етичних ідеалів.

На відмінність деонтології та етики звертає увагу В.І. Чебан. Науковець стверджує, що етика розглядає деонтологію, або проблему обов'язку, як специфічну для моральності форму вираження вимог соціальних законів, тісно пов'язує цю проблему з моральними цінностями. Таким чином деонтологія характеризується як «наслідки моральних цінностей».

А.П. Зільбер, здійснюючи порівнювальний аналіз сутності й змісту етики та деонтології, акцентує на тому, що вони не конкурують між собою, а лише створюються по-різному: етика – довгим вихованням моральних цінностей, деонтологія – порівняно швидким засвоєнням правил. Деонтологія навчає не тільки як потрібно діяти, але і чому.

На необхідність виокремлення деонтології в окрему галузь знань та її розмежування з професійною етикою звертає увагу М.П. Васильєва. Вона зазначає, що професійна етика не охоплює всі аспекти належної поведінки, які вивчає професійна деонтологія; вона (деонтологія) більш універсальна, ніж професійна етика.

З огляду на зазначене, ми вважаємо, що управлінську деонтологію некоректно розглядати виключно як складову частину етики. Принципова відмінність між етикою та деонтологією полягає у ставленні до основної цінності: в етиці – це мораль, в межах деонтології – обов'язок. Зазначена особливість управлінської деонтології переводить її у контекст прикладних наук. Окрім того, в теоретико-методологічному обґрунтуванні управлінської деонтології слід брати до уваги той факт, що сутнісно-визначальні характеристики її категоріального апарату (обов'язок, відповідальність, професійна поведінка, норма поведінки тощо) розглядаються в межах міждисциплінарного підходу (психологія, етика, аксіологія, соціологія), який забезпечує найбільш повне відображення морального контексту процесу реалізації функцій управління навчальним закладом.

3. Історично деонтологічна тематика у сфері управління освітою розглядалася не в межах етики, а в межах педагогіки, школознавства та теорії управління навчальним закладом, що відображали специфіку вимог до директора школи протягом різних історичних періодів, отже вона може розглядатися як пропедевтичний розділ теорії управління освітою.

4. Джерелом управлінської деонтології є професійна мораль, що виступає внутрішнім імперативом поведінки керівника навчального закладу, та право, яке є зовнішнім імперативом і реалізується через

нормативно-правову базу діяльності навчального закладу в цілому та його директора як посадової особи зокрема.

З огляду на зазначене ми вважаємо, що управлінську деонтологію слід вважати прикладною наукою та, одночасно, міждисциплінарною галуззю знань, яка вивчає особливості формування та механізми функціонування принципів та морально-етичних норм у сфері управління освітнім закладом, відіграє роль регулятора професійної поведінки керівника в його управлінській діяльності.

Відповідно основними завданнями управлінської деонтології є: визначення її сутності та обґрунтування категорій; аналіз принципів, норм і вимог професійної поведінки керівника навчального закладу; визначення офіційних джерел управлінської деонтології, співвідношення структури особистості керівника навчального закладу з вимогами професійної поведінки.

Зважаючи на полідисциплінарний характер змісту й сутності професійної деонтології, сучасні науковці не дійшли єдиної думки щодо її категорій. Так, в якості основних понять найбільш близької до управлінської – педагогічної деонтології Г.М. Кертаєва називає категорії «деонтологічна вимога», «деонтологічний інтуїтивізм», «деонтична модальність», «деонтична логіка», «деонтична необхідність», «деонтологічні взаємини», «деонтологічна готовність», «деонтологічне мислення», «деонтологічний потенціал», «деонтологічна свідомість», «деонтологічне кредо» тощо [3, с.57-59].

Вітчизняні науковці (М.П. Васильєва, Л.Л. Хоружа) основними поняттями педагогічної деонтології вважають обов'язок, честь, справедливість, совість, авторитет, любов до дітей.

Дослідники, які розглядають проблеми юридичної та медичної деонтології в якості її категорій використовують в основному етичні поняття, що відображають загальні моральні основи особистості, визначають принципи внутрішнього змісту індивідуальної моральної свідомості, однак їх значущість та перелік дещо відрізняється (юридична деонтологія: «обов'язок», «честь», «гідність», «справедливість», «відповідальність», «репутація»; медична деонтологія: «обов'язок», «відповідальність», «милосердя», «честь», «гідність»). Значно відрізняється від них категоріальний апарат психологічної деонтології, що містить у собі поняття «моральний вибір», «моральна надійність», «моральна відповідальність». Ключовими категоріями в екологічній деонтології визначено екологічні знання, норму та обов'язок.

Така варіативність деонтологічного категоріального апарату, на нашу думку, пояснюється особливостями окремої професійної діяльності та специфікою деонтологічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в її межах. Ми вважаємо, що основними категоріями управлінської деонтології є «обов'язок», «норма», «відповідальність», «справедливість», «авторитет». Їх змістове наповнення представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Категорії управлінської деонтології (авторське напрацювання)

Сутність категорії	Джерело
Обов'язок	
Внутрішня моральна необхідність виконання об'єктивно існуючих суспільних зобов'язань, необхідність визначеної лінії поведінки, що диктується потребами суспільства	М.П. Васильєва
Сукупність суспільних вимог, які виконуються свідомо, не за примусом, а згідно особистісних переконань та покликань.	Г.П. Васянович
Характеристика перетворення моральних вимог до професії на особистісну мету.	Л.Л. Хоружа
Свідомо спонука на виконання морально необхідного.	В.С. Мовчан
Перетворення вимоги моральності, що однаковою мірою стосується усіх людей, на особисте завдання кожної конкретної особи	Г.М. Кертаєва
Те, чого треба беззастережно дотримуватися, що слід безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління; певний обсяг роботи, сукупність справ, межі відповідальності й т. ін., що визначаються відповідним званням, посадою, родинним станом тощо.	Тлумачний словник української мови
Виступає внутрішнє переживання примусу чинити відповідно до потреб, що виходять з етичних цінностей, і будувати своє буття у відповідності до цих вимог.	Філософський енциклопедичний словник
<i>Узагальнюючий висновок:</i> у межах управлінської деонтології професійний обов'язок являє собою сукупність моральних принципів поведінки керівника і формується, як усвідомлене виконання ним належних професійних дій.	
Н о р м а	

Загальні правила поведінки людей у суспільстві, є проявом їх свідомої вольової діяльності та забезпечуються різними засобами соціального та державного впливу.	В.М. Кириченко, О.М. Куракін
Сукупність формальних і неформальних вимог, які висуваються організацією до своїх членів і визнаються більшістю її членів.	Г.В. Дворецька
Правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють поведінку людей, громадське життя відповідно до цінностей певної культури та зміцнюють стабільність і єдність суспільства.	Е.В. Тадевосян
Принципи схваленої поведінки, прийняті групі чи суспільні норми взаємодії людей у ситуаціях досягнення цілі; специфічний соціальний контекст для реалізації принципу соціально-етичної регуляції міжособистісних відносин у колективі.	Т.М. Пікож
«Керуючий початок», правило, що застосовується в відносинах людини з природою, матеріальними об'єктами (несоціальні або технічні норми), а також у відносинах між людьми (соціальні норми).	М.П. Васильєва
Загальнообов'язкове правило поведінки людей, встановлене, санкціоноване і забезпечуване державою	Тлумачний словник української мови
Узагальнюючий висновок: у межах управлінської деонтології норми професійної поведінки – це встановлені правила, стандарти, що регулюють поведінку керівника відповідно до професійних цінностей та зміцнюють стабільність і єдність колективу.	
Справедливість	
Необхідний порядок людських взаємин у педагогічній діяльності, що відображає співвідношення між гідністю всіх учасників навчально-виховного процесу і їх правами та обов'язками.	Л.Л. Хоружа
Належна оцінка моральних чеснот особистості.	В.С. Мовчан
Поняття про належне, що пов'язане з історично мінливими уявленнями про невід'ємні права людини; воно містить вимогу до відповідності між реальною значущістю різних індивідів (соціальних груп) та їхнім соціальним положенням, між їхніми правами й обов'язками, між діянням і подякою, працею та винагородою, злочином і покаранням тощо	Б.О. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцев
Вид міжособистісної взаємодії, що ґрунтується тільки на значущості справ взаємодіючих суб'єктів і є найпростішою потребою, що властива людині незалежно від її особистісного розвитку й суспільних умов, у яких вона перебуває.	І.Д. Бех
Морально-духовна риса людини, як мета виховання, стимулює особисту активність, самостійність, рішучість у відсічі антигуманних проявів поведінки оточуючих, тісно пов'язується з вимогливістю, принциповістю, добросовісністю, чесністю, правдивістю, чистосердечністю й щирою відкритістю.	Е.О. Голинчик, А.О. Гуревич
Людські відносини, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам; правильне, об'єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь	Тлумачний словник української мови
Узагальнюючий висновок: у межах управлінської деонтології справедливість – це поняття, що характеризує моральну свідомість керівника, його об'єктивність, неупередженість у ставленні та оцінці професійної діяльності підлеглих.	
Відповідальність	
Здатність особистості розуміти відповідність результатів своїх дій поставленим цілям, прийнятим у суспільстві або в колективі нормам, у результаті чого виникає почуття причетності до загальної справи.	В.Й. Бродовська, В.О. Грушевський, І.П. Патрик
Особистісна якість, суть якої полягає в усвідомленні моральної потреби до виконання соціальних норм (у тому числі особистісних), а також здатність індивіда вільно сприйняти справедливую оцінку скоєних вчинків, давати своїм діям самооцінку з позицій гуманності, чистої совісті	Г.П. Васянович
Стійке особистісне утворення, здатність педагога контролювати свою поведінку відповідно до прийнятих в суспільстві, колективі, професійній групі соціальних, моральних і правових норм, вимог, професійного обов'язку.	М.П. Васильєва
Відповідність між моральною діяльністю особистості та її обов'язком, розглянута з точки зору можливостей цієї особистості	О.Л. Кононко
Свідоме сприйняття моральних норм і цілей, здатність розширювати моральні контакти і зв'язки, співпрацювати, розв'язувати конфлікти, враховувати моральні права, потреби та інтереси працівників, вміння створювати і підтримувати	Т.М. Пікож

морально-психологічний клімат, досягати взаєморозуміння між членами колективу.	
Здатність людини свідомо виконувати певні моральні вимоги і здійснювати стоять перед ним завдання, здійснювати правильний моральний вибір, досягати певного результату.	В.М. Лавриненко, Л.І. Чернишова
Інтегральна якість, що визначає поведінку та діяльність людини, передусім на основі усвідомленості, прийняття нею об'єктивного факту залежності життєдіяльності індивіда від суспільних цілей та цінностей.	М.В. Савчин
<i>Узагальнюючий висновок:</i> у межах управлінської деонтології відповідальність є здатністю ефективно здійснювати управлінську діяльність, дотримуючись моральних вимог, з метою забезпечення необхідного впливу на підлеглих щодо досягнення загальних та особистих цілей і задач.	
А в т о р и т е т	
Загальновизнане значення, вплив особи чи організації в різних сферах суспільного життя, засновані на знаннях, моральних достоїнствах, досвіді; форма влади, що спирається на престиж та інші цінності суб'єкта, що позитивно оцінюються членами суспільства; форма влади, заснована на прийнятті членами суспільства системи правових норм і суспільно-економічних інститутів.	Соціологічний енциклопедичний словник
Загальновизнане значення, вплив, поважність	Глумачний словник української мови
Соціальна роль, з якою пов'язані відповідні якості співробітників: високий рівень управлінських рішень, вміння вирішувати виробничі проблеми та конфлікти, адекватне прогнозування тощо; психологічний стан особистості, що виконує цю роль.	Т.Б. Гриценко
Громадське визнання особистості, оцінка колективом відповідності суб'єктивних властивостей людини об'єктивним потребам діяльності; стійке ставлення до іншої людини, яке виражається насамперед у почуттях довіри і поваги до неї.	Л.Є. Орбан-Лембрик
Відмітні особливості окремої особи, групи чи організації, завдяки яким вони володіють довірою і в силу цього можуть впливати і спонукати інших до виконання покладених на них обов'язків; у вузькому значенні – одна з форм здійснення влади.	М.О. Омельченко
Соціальне ставлення, що виражається у свідомому підкоренні маси людей своєму керівникові на основі довіри до нього, справедливості його вимог.	С.Д. Якушева
<i>Узагальнюючий висновок:</i> у межах управлінської деонтології авторитет керівника є його високим соціальним статусом у колективі, в основі якого лежить довіра, повага, визнання високого професіоналізму й моральності.	

Зазначимо, що зміст деонтологічних категорій змінюється в процесі соціально-історичного розвитку і відбиває інтереси суспільства на кожному етапі історичного розвитку.

Висновки... Таким чином, професійна діяльність директора школи являє собою професійний феномен, який може бути досліджено виключно на міждисциплінарному рівні, вона є провідним заняттям керівника навчального закладу, яке вимагає спеціальних знань, умінь, особливих особистісних професійно значущих якостей і без якої існування й розвиток навчального закладу неможливі. Розробка теоретико-методологічних засад управлінської деонтології як прикладної науки та міждисциплінарної галузі знань детермінована високими вимогами до нього як до морального лідера у межах реформування освіти.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у конкретизації категоріального апарату управлінської деонтології, її завдань та змісту.

Використана література:

- Бралатан В.П. Професійна етика: Навч. посіб / В.П. Бралатан, Л.В. Гуцало, Н.Г. Здирко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 252 с.
- Васильєва М.П. Теорія педагогічної деонтології / М.П. Васильєва – Х. : Нове слово, 2003. – 216 с.
- Кертаева К.М. Основы педагогической деонтологии / К.М. Кертаева. – Павлодар : ПГУ им. С. Торайгырова, 2011. – 298 с.
- Ковальова О.М. Деонтологія в медицині / О.М. Ковальова, Н.А. Сафаргаліна-Корнілова, Н.М. Герасимчук. – К. : Медицина, 2015. – 240 с.
- Левитан К.М. Педагогическая деонтология / К.М. Левитан. – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 192 с.
- Минаков О.Д. Философские основы развития деонтологии как предметной области педагогической науки [Електронний ресурс] / О.Д. Минаков, Н.А. Фадюшина // Вестн. МГОУ. Сер. «Педагогика». – 2013. – №4. – С. 18-20. – Режим доступу : <http://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/6266>
- Новітній філософський словник, 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eknigka.org.ua/2007/03/23/Novejshijj_filosofskijj_slovar.html
- Старовойт І.Й. Деонтологічні засади професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / І.Й. Старовойт // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 12. – С. 309-314. – Режим доступу :

http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_12_74.

9. Фіцула М.М. Педагогіка [Електронний ресурс] / М.М. Фіцула. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1038011334946/pedagogika/osnovni_etapi_rozvitku_pedagogiki
10. Философский энциклопедический словарь / Е.Ф. Губский, Г.В. Ковалева, В.А. Лутченко. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 576 с.
11. Фролов И.Т. Философский словарь / И.Т. Фролов. – М. : Республика, 2001. – 719 с. (7-е издание, переработанное и дополненное).

Задорожная-Княгницкая Л.В.
УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ДЕОНТОЛОГИЯ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ:
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

В статье обоснована необходимость выделения управленческой деонтологии в отдельную отрасль этического знания. Дано определение управленческой деонтологии как прикладной науки и, одновременно, междисциплинарной области знаний, изучающей особенности формирования и механизмы функционирования принципов и морально-этических норм в сфере управления учебным заведением, выполняющей роль регулятора профессионального поведения руководителя в его управленческой деятельности. Обоснован категориальный аппарат управленческой деонтологии.

Ключевые слова: управленческая деонтологія, керівник ученого закладу, етична наука, міждисциплінарна область знань, деонтологічні категорії.

Zadorozhna-Knyagnitska L.V.
MANAGEMENT DEONTOLOGY IN THE SPHERE OF EDUCATION:
SCIENTIFIC PEDAGOGICAL DISCOURSE

The necessity of allocation of the management deontology in a separate area of ethical knowledge is substantiated in the article. Philosophical approaches to the deontological science essence disclosure are analysed. Definitions of the management deontology as an applied science on the one hand, and interdisciplinary area of knowledge that explores the features of formation and functioning mechanisms of principles and moral standards in the field of educational institution administration, acts as a regulator of manager professional conduct in his administrative activity, on the other hand, are given. A complex of basic provisions for the theoretical and methodological substantiation of the management deontology has been formulated:

1. The management deontology has all the features of science: it is the system of reliable, the most significant knowledge; it is a branch of human activity, complex social institution, which emerged during the division of labour; it has its object (management activities) and subject (the behaviour of the manager within his professional activity).

2. The disclosure of the relations between ethics and management deontology is a fundamental question of its allocation as a separate branch of scientific knowledge. Professional ethics is the basis of deontology that transfers compliance of moral standards into practice, considers the behaviour in professional area through the concept of duty, appropriate professional attitude to the participants of the working process.

3. Historically deontological issues in the sphere of education were not considered within the ethics area, but in the field of pedagogy, schooling and management of educational institutions, that reflect specific requirements to the headmaster during different historical periods. Thus, it can be considered as propaedeutic chapter of the education management theory.

4. The sources of the management deontology are professional ethics, which serves as an internal imperative of the head of an educational institution conduct, and law, that acts as an external imperative and is implemented through the legal framework of the institution in general and its headmaster in particular.

Categorical apparatus of the management deontology was grounded.

Key words: management deontology, the head of an educational institution, ethical science, interdisciplinary field of knowledge, deontological categories.

Подано до редакції 15.03.2017.

УДК 378.147:72

© 2017

Кайдановська О.О.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ХУДОЖНЬОГО ПІЗНАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ АРХІТЕКТОРІВ

У статті розглядається проблема структуризації теоретичних основ художнього компоненту змісту архітектурної освіти. Професійна підготовка архітекторів у вищих навчальних закладах становить системну цілісність завдяки природній єдності загального, особливого та індивідуального рівнів художнього пізнання: у становленні світогляду та художньої культури особистості у синтезі емоційних та раціональних процесів; у фаховій спрямованості навчання як інструменту неперервного професійного зростання; у вихованні образотворчої креативності студентів.

Ключові слова: професійна підготовка архітекторів, художнє пізнання, художня культура, компетентність, креативність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зростання ролі архітектури у суспільному прогресі, запити ринку праці актуалізують проблему забезпечення якості професійної підготовки майбутніх архітекторів. Комплекс кваліфікаційних вимог до фахівців галузі передбачає глибоку професійну компетентність випускників, де переважаючими є компетенції у сфері культури та мистецтва – усвідомлення соціального призначення архітектора, готовність берегти культурні цінності, спроможність аналізувати й оцінювати досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному й духовному контексті сучасного суспільства, здатність винаходити і реалізовувати новітні творчі ідеї. Вважаємо, що продуктивність